

Propagandaa Saamenmaalta

Visuaalinen monikielisyys Suohpanterror-taidekollektiivin teoksissa

Saila Heinikoski

Tarkastelen tässä artikkelissa saamelaisen Suohpanterror-taidekollektiivin kielivalintoja visuaalisen monikielisyyden näkökulmasta. Suohpanterrorin visuaalisesti näyttävissä teoksissa käytetään useita eri kieliä, ja kielen valintaan sisältyykin aina kieli-ideologisia, valtaa koskevia näkökulmia. Analysoin eri kielten funktioita Suohpanterrorin Instagram-sivustolla julkaistuissa monikielisissä teoksissa. Analyttisenä apuvälineenä toimii kielellisen fetisismien käsite, jolla tarkoitetaan kielten käyttöä ei-viestinnällisessä tarkoituksessa.

Suohpanterror on anonyymi taidekollektiivi, joka tuottaa oman kuvauksensa mukaan propagandaa Saamenmaalta (*”propaganda from Sápmi”*, Suohpanterror 2019). Suohpanterror-kollektiivi on toiminut vuodesta 2012 ja julkaisee teoksiaan lähinnä sosiaalisessa mediassa, joskin niitä on esitelty myös useissa taidenäyttelyissä ympäri maailmaa.

Kollektiivin jäsenet ovat anonyymejä, sillä he haluavat omien sanojensa mukaan puhua vaikeista asioista ilman, että huomio keskittyy tekijään (Suohpanterror 2019). Suohpanterror on julkaissut Instagramissa teoksiaan vuodesta 2014 lähtien. Artikkelin laatimishetkellä viimeisin teos on julkaistu 31.5.2019. Instagramin lisäksi ryhmä jakaa aktiivises-

ti teoksiaan sekä saamelaisalueeseen liittyviä linkkejä ja artikkeleita Facebookissa ja Twitterissä. Kollektiivilla on Instagramissa kirjoitushetkellä yli 2 000 seuraajaa, kun taas Facebookissa seuraajia on yli 8 000.

Kollektiivi tunnetaan erityisesti julkaisustaan, joissa otetaan kantaa saamelaisten oikeuksiin. Teosten tekijöitä

ei julkisteta, mutta teemoista ja kielistä voi päätellä heidän tulevan ainakin Suomesta, Ruotsista ja Norjasta. Tässä artikkelissa huomioni kohteena on teosten monikielisyys. Lähes kaikissa Suohpanterrorin julkaisuissa hyödynnetään visuaalisen aineksen lisäksi eri kieliä niin viestinnällisenä kuin esimerkiksi saamelaisuutta korostavana symbolisenaikin välineenä. Kielten moninaisuus on poikkeuksellisen laajaa, sillä teoksista löytyy viiden eri saamen kielen lisäksi englantia, suomea, norjaa, ruotsia ja saksaa, usein vieläpä useampaa kieltä yhdestä julisteesta. Kielivalintojen analysointi tarjoaa tärkeää tietoa siitä, millaisia viestinnällisiä ja symbolisia valintoja alkupe- räiskansaa edustava ryhmä tekee maailmanlaajuisessa kuvapalvelussa ottaen samalla kantaa eri pohjoismaiden kansallista politiikkaa ja yhteiskuntaa kohtaan. Suohpanterrorin toimintaa voi kuvata myös *artivismin* käsitteellä, jolla tarkoitetaan aktivismia taiteen keinoin. Suohpanterror myös itse käyttää termiä esimerkiksi Instagram-kuviinsa liittämiseen aiheutunnisteissa (*hashtag*).

Tämän artikkelin tavoitteena on tutkia, millä tavalla saamelaistaiteilijoista koostuvan Suohpanterror-kollektiivin teoksissa näytettyvät eri kielten funktiot. Analyyttisenä apuvälineenä toimii kielellisen fetisismien käsite, jolla tarkoitetaan eri kielten käyttöä sym-

bolisessa eli muussa kuin viestinnällisessä tarkoituksessa. Keskityn erityisesti siihen, millä tavalla kielten viestinnällinen eli semanttinen sekä fetisistinen eli symbolinen funktio kietoutuvat yhteen ja millaisia kieli-ideologioita valintoja kielten käyttöön sisältyy. Mielenkiintoni kohdistuu nimenomaan visuaaliseen monikielisytyteen, jolla viitataan sellaiseen eri kielten visuaaliseen käyttöön, jossa kielellä sanottava asia ei ole välttämättä keskeisin. Toinen merkittävä käsite Suohpanterrorin teosten analysoinnissa on *intertekstuaalisuus* eli suhteet muihin teksteihin (Kristeva & Moi 1986). Intertekstuaalisuus korostuu entisestään hashtageihin ja jatkuvaan linkittämiseen perustuvassa Instagramissa. Koska mielenkiintoni kohdistuu visuaaliseen monikielisytyteen ja siihen läheisesti liittyviin kieliteoreettisiin käsitteisiin kuten intertekstuaalisuuteen, tässä artikkelissa tutkimusaineistooni valikoitui Suohpanterrorin julkaisutoiminta nimenomaan Instagramissa eikä esimerkiksi vahvemmin kirjoitettuun viestintään perustuvassa Facebookissa tai Twitterissä. Tutkimus tarjoaa tietoa siitä, millä tavoin kielen visuaalisuus ja monikielisyys kytkeytyvät yhteen vastamainonnan keinoja käyttävässä aktivistitaiteessa.

Seuraavaksi käsitelen tutkimukseni keskeisiä käsitteitä sekä tutkimus-

menetelmäni. Tämän jälkeen seuraa varsinainen analyysiosio, jossa käsitte- len Suohpanterrorin monikielisiä teoksia ryhmiteltynä eri kielten yhdistämisen mukaan. Viimeisenä esitän loppupäätelmäni.

Sosiolinguvistisiä näkökulmia visuaaliseen monikielisytyteen

Suohpanterror on malliesimerkki niin kutsutusta kulttuurihäirinnästä (esim. Cammaerts 2007). Tässä artikkelissa keskiössä eivät ole varsinaisesti tarkasteltavat teokset osana kulttuurihäirintää, mutta on syytä lyhyesti määritellä kyseinen genre, johon Suohpanterrorinkin teokset pitkälti kuuluvat. Kulttuurihäirinnällä viitataan erilaisten mainosten ja median tuottaman sisällön muokkaamiseen niin, että viestistä tulee usein vastakkainen alkuperäiseen nähden (Cammaerts 2007, 72). Toisaalta voidaan puhua myös poliittisesta häirinnästä, joka on suuremmin politiikkaan liittyvää ja suunnattu esimerkiksi hallituspolitiikkaa kohtaan (Cammaerts 2007, 78). Kulttuurihäirinnässä pyritään tuottamaan häiriötä alkuperäisen viestin ja sen vastaanottajien välille ja näin tarjoamaan toisenlainen, usein kriittinen näkökulma huumorin keinoin (Harold 2004, 192). Kulttuurihäirinnässä yhdistetään kaikkien tunnistama kuvasto,

jossa kuva-aihe ja/tai teksti on muutettu niin, että viestistä tulee tyystin toisenlainen. Vaikka Suohpanterrorin kuvasto on lainattu usein populaarikulttuurista ja mainoksista, teosten viesti on poliittinen ja viittaa ajankohtaisiin poliittisiin ilmiöihin. Tässä suhteessa teosten voidaan katsoa ilmentävän sekä kulttuurihäirintää että poliittista häirintää, jossa tarkoituksena on tuoda esiin saamelaisoikeuksia käyttämällä kaikille tuttua kuvastoa ja liittämällä ne saamelaisuuden symboleihin. Artikkelissani keskityn Suohpanterrorin monikielisyteen, mikä ei välttämättä sellaisenaan ilmenä kulttuurihäirintää. Selkeimmin kulttuurihäirintäaspekti näkyy Suohpanterrorin teoksissa siinä, että ikoniseen kuvastoon on liitetty saamenvärejä tai saamelaishahmoja. Toisaalta myös kieli on merkittävä osa kulttuurihäirintää, ja analyysiosassani käsittelen sitä, millä tavalla esimerkiksi saamen kielten välittämä autenttisuuden fetissi tai saamen kielten pois jättäminen toimivat osana kulttuurihäirintää.

Suohpanterrorin teosten kulttuurihäirintäaspektia on analysoitu myös aiemmassa tutkimuksessa. Laura Junka-Aikio katsoo kollektiivin rakentavan yhteisöllisyyttä ja tarjoavan ihmisille helpon väylän tukea saamelaisoikeuksia esimerkiksi ”tykkäämällä” teoksista sosiaalisessa mediassa (Junka-Aikio 2018).

Sari Pietikäinen on taas tulkinnut Suohpanterrorin teosten olevan kulttuurihäirinnän lisäksi esimerkki niin sanotusta *affektiivisesta monikielisydestä*, jossa rakennetaan kollektiivista identiteettiä tunteisiin vetoamalla (Pietikäinen 2018). Teosten dekolonisaatiopyrkimys on myös analysoitu muun saamelaisaktivismin rinnalla (Väyrynen 2019; Ahvenjärvi 2017; Stephansen 2017; Junka-Aikio 2016; Hautala-Hirvioja 2015). Aiempi tutkimus keskittyy kulttuurihäirinnässä erityisesti kuvastoon tekstin sijaan, kun taas tässä artikkelissa tarkastelun keskiössä on kielenkäyttö. Teosten kuvasto ja kieli toimivat kuitenkin yhdessä, joten huomioin myös kielen tehtävän osana kuvastoa. Kielivalintoja analysoidessani otan siis huomioon sen, millä tavalla teksti kytkeytyy muihin visuaalisiin elementteihin: onko keskiössä ainoastaan visuaalisilla elementeillä korostettu viesti, onko kielenkäytön tarkoitus selventää visuaalisen kuva-aineiston viestiä vai onko kielellä kenties pääasiassa symbolinen asema visuaalisessa teoksessa?

Visuaalinen monikielisyys lukeutuu sosiolingvistiikan alaan, jossa kieltä tutkitaan sen sosiaalisessa ympäristössä. Perinteisesti visuaalista monikielisyyttä on tutkittu erityisesti niin sanottujen kielellisten maisemien (*linguistic landscape*) ja kielten esittämisen (*language*

display) käsitteiden kautta. Tutkimuskohteita ovat olleet esimerkiksi se, millä tavalla eri kielet esiintyvät erilaisissa kylteissä ja ympäristöissä. Kiinnostuksen kohteena ei tällöin ole pelkästään se, mitä kieliä käytetään, vaan myös se, miten eri kielet on aseteltu suhteessa toisiinsa ja millä tavalla eri kieliä korostetaan esimerkiksi kirjasinkoolla. Esimerkiksi Inarin kylän kielellisiä maisemia on tarkasteltu aiemmassa tutkimuksessa (Pietikäinen 2014; Pietikäinen ym. 2011). Visuaalisen monikielisuuden tausta-ajatuksena on, että kielten näkyvyys ihmisten ympäristössä vaikuttaa siihen, minkälainen status kielille katsotaan kuuluvan ja kuinka eläviä niiden katsotaan olevan. Suohpanterror tavaltaan tuottaa uudenlaista kielellistä maisemaa sosiaaliseen mediaan ja aktivistitaiteeseen käyttämällä (pohjois)saamea teoksissaan. Toisaalta esimerkiksi Suomessa puhutut harvinaisemmat inarin ja koltansaamen kielet eivät juurikaan Suohpanterrorin teoksissa näy, mikä korostaa kielten pohjoissaamea marginaalisempaa asemaa.

Käsittelen visuaalista monikielisyyttä erityisesti Helen Kelly-Holmesin esittämässä merkityksessä (esim. 2014; 2000). Kelly-Holmesin monikielisyystutkimuksen keskiössä on alun perin marxilainen ajatus fetissinmuodostuksesta objektin lisäarvon tuottajana. Vi-

suaalinen kielenkäyttö on usein juuri fetisististä kielenkäyttöä, eli keskiössä on se, miltä kieli näyttää, ei niinkään se, mitä sillä sanotaan. Kelly-Holmesin käsittelemässä kielellisessä fetisissä kieltä käytetään siis symbolisessa tarkoituksessa, jolloin sen välineellinen tai viestinnällinen merkitys hälvenee. Kelly-Holmes erittelee kolme visuaalisen kielenkäytön muotoa, joita hyödynnetään erityisesti mainonnassa: visuaalinen englanti, vieraiden kielten visuaalinen käyttö ja vähemmistökielten visuaalinen käyttö (Kelly-Holmes 2014). Tällaisessa kielenkäytössä tekstin visuaalinen ja tekstuaalinen merkitys sekoittuvat. Esimerkkinä kielen fetisistisestä hyödyntämisestä voidaan pitää Suohpanterrorin saamen kieltä sisältäviä teoksia, joissa kielen valinta on jo symboli itsessään. Suohpanterrorin tapauksessa vieraan kielen käsite on tosin monimutkainen kysymys, sillä vieras kieli voi tarkoittaa eri asioita riippuen siitä, kenen katsotaan olevan teosten kohdeyleisöä.

Kielellisessä fetisissä lisäarvo voi tuoda autenttisuutta, jota esimerkiksi saamen kielten käytöllä saavutetaan ja joka tulee kielen hyötyarvon eli kommunikaation lisäksi (Pietikäinen ym. 2016, 112; Kelly-Holmes 2000). Kielen fetisistinen käyttö tarkoittaa, että kielenkäytön arvo (muoto) on suurempi kuin sen sisältö tai hyöty (viestinnällinen funktio).

Jos taas kielenkäyttöä ei ole fetisoitu, sen semanttinen merkitys on keskiössä muodon sijaan (Kelly-Holmes 2014, 139). Tällainen kielten kommodifikaatio perustuu kielten oletettuihin hierarkioihin ja niihin liitettyihin käsityksiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että viestinnällä olisi vain joko viestinnällinen tai symbolinen merkitys, mutta on tärkeää kiinnittää huomiota näiden eroihin, kuten viestintään tarkoitettuun kieleen ja yksilöiden kielelliseen/etniseen identifiointiin tarkoitettuun kieleen (House 2003). Tämä muistuttaa Lionel Ween erottelua välineelliseen ja ei-välineelliseen kielenkäyttöön, jossa identiteetin symbolina toimiminen on hyvä esimerkki kielen ei-välineellisestä käytöstä (Wee 2008).

Fetisointi voi tarkoittaa esimerkiksi italian kielen käyttöä italiankielisiä tuotteita mainostettaessa ilman, että mainoksen kohteen on tarkoituskaan ymmärtää tekstin sisältöä. Sen sijaan ajatuksena on herättää positiivinen mielikuva italialaisuudesta tietyn tuotteen yhteydessä. Tällainen vieraan kielen käyttö on yksi fetisistisen monikielisyyden kategoria, jossa kielen valinnalla pyritään herättämään haluttu mielikuva. Kelly-Holmes käsittelee tutkimuksissaan myös englannin kielen erityisasetmaa. Markkinoinnissa englanti voi toimia esimerkiksi teknisenä fetisissä, jossa englanninkielisen termin käyttö antaa kuvan tieteelli-

sestä tai teknisestä edistyksellisyydestä. Toisaalta englanninkielinen slogan voi antaa kuvan kosmopoliittisuudesta tai moderniuudesta, kun esimerkiksi tietyn brändin slogan on englanninkielinen huolimatta brändin kotimaasta (Kelly-Holmes 2005, 70–71). Englanninkielisyys voi näyttäytyä myös ”coolina”, eli se liitetään esimerkiksi populaarikulttuurin symboleihin (Kelly-Holmes 2005, 73). Eräs englannin kieleen liitetty fetisismi on *lingua franca* -fetisismi, jossa englannin kielen käyttö antaa kuvan kansainvälisestä toimijasta, joka tavoittelee laajaa yleisöä (Kelly-Holmes 2005, 75). Voidaan myös ajatella englannin heijastavan neutraalius- tai globaaliusfetisissä, koska se edustaa samaan aikaan kaikkien ja ei kenenkään kieltä (Kelly-Holmes 2014, 143). Neutraaliusfetisissä heijastavat nähdäkseen esimerkiksi Suohpanterrorin kotisivut, jotka ovat ainoastaan englanniksi. Sivut tosin eivät sisällä juurikaan tekstiä, vaan lähinnä kollektiivien teoksia sekä linkkejä niistä kirjoitettuihin artikkeleihin ja taidenäyttelyihin.

Vähemmistökielten fetisistisen käytön analysointi on kiinnostavaa Suohpanterrorin kontekstissa, sillä teosten vastaanottajista suurelle osalle pohjoissaame voi olla täysin ymmärrettävää. Kyseessä ei ole siis samanlainen fetisismi kuin esimerkiksi saamen kielten käyttö matkamuistoissa ja turismissa (Pietikäinen

& Kelly-Holmes 2011). Joissakin Suohpanterrorin teoksissa saamenkielisen tekstin symbolisen funktion lisäksi merkitys on helposti ymmärrettävä myös kieltä osaamattomille. Esimerkkinä toimii yksikielinen teos, jossa Suomen lakikirjasta on sutattu yli teksti ja Suomen leijona -symboli ja päälle kirjoitettu *Sámi láhka* eli saamelaislaki. Myös jo kollektiivin saamenkielisen nimen ”Suohpanterror” voidaan ajatella heijastavan fetisististä kielenkäyttöä, jossa sanan merkitystä ymmärtämättäkin tajuaa terror-sanana, kun taas Suohpan-alkuosa antaa mielikuvan saamelaisuudesta ja edustaa näin ollen eräänlaista autenttisuuden fetisiä (Pietikäinen ym. 2016, 112). Vaikka Kelly-Holmesin teoriaa on käytetty pääasiassa mainonnan kontekstissa, nähdäkseni se soveltuu hyvin myös vastamainonnan keinoja hyödyntävään aktivistitaiteeseen, jossa tarjolla ovat poliittiset argumentit saamelaisoikeuksista. Vaikka alkuperäiskansa-asemaa ei Suohpanterrorin teoksissa juuri erikseen korosteta, saamelaisten asema Euroopan ainoana tunnustettuna alkuperäiskansana on omiaan lisäämään autenttisuuden lisäarvoa kielellisen ja muun visuaalisen kuvaston lisänä.

Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa ei ole analysoitu sitä, missä määrin kielellisenä fetisisminä voidaan pitää myös jonkun kielen käyttämättä jät-

tämistä. Nähdäkseni myös tällä voi olla fetisistinen eli lisäarvoa viestinnälle tuova funktio. Tällaisessa tapauksessa merkityksellistä voi olla esimerkiksi kahden valtion virallisen kielen rinnalta pois jätetty saamen kieli. Filosofisessa tutkimuskirjallisuudessa ilmiötä on kutsuttu myös *omissiiviseksi implikatuuriksi* (Swanson 2017) eli jonkin asian pois jättämiseksi tilanteessa, jossa sen olettaisi löytävänsä. Nähdäkseni saamen kielen omissiivisen implikaaturin fetissi esiintyy usein juuri Suohpanterrorin monikielisissä teoksissa, joissa huomiota herättää saamen pois jättäminen.

Joissain tilanteissa saamen kieli voi toimia valtakielisten ilmausten uudelleenmäärittäjänä, mitä kutsun uudelleenmäärittelyfetisiksi. Tällaisessa tilanteessa alun perin toisella kielellä esitetty asia siirretään saamenkieliseen kontekstiin, mikä tuo siihen uuden näkökulman. Esimerkiksi Suomi 100 -slogan kääntyykin muotoon ”*Sápmi 10 000*”. Tämän tyyppistä fetisististä kielenkäyttöä voidaan pitää esimerkkinä kielellisestä kulttuurihäirinnästä, miksei jopa kielellisistä häirinnästä, vaikka siihen liittyy luonnollisesti myös kulttuurisia ja poliittisia aspekteja.

Vaikka kielellinen fetisismi toimii artikkelini teoreettisena pääajatuksena, se kytkeytyy myös muihin sosiolingvistisiin käsitteisiin, kuten interteks-

tuaalisuuteen ja kieli-ideologiaan. Intertekstuaalisuus perustuu ajatukseen, että teksti ei ole olemassa yksinään vaan suhteessa muihin teksteihin ja ilmiöihin. Intertekstuaalisuus liittyy läheisesti myös tekstiin sisältyviin implisiittisiin ja eksplisiittisiin oletamiin, vaikka olettamien alkuperää ei voida välttämättä liittää tiettyihin teksteihin (Fairclough 2004, 40). Intertekstuaalisuus on erityisen korostunutta kulttuurihäirinnässä ja internet-meemeissä, joissa lainataan aiempien teosten kuvastoa ja pyritään esittämään viesti vastakkaisena alkuperäiseen nähdessä taikka muutoin kriittisessä tai huvittavassa valossa (Wiggins 2019, 34–35).

Kieli-ideologiat sen sijaan voidaan ymmärtää ”kieltä, sen käyttämistä ja käyttäjiä koskevinä dynaamisina diskursiivisina määritelminä ja kuvauksina” (Pietikäinen 2012, 411). Kieli-ideologiat määrittävät esimerkiksi sitä, kuka saa käyttää mitään kieltä ja millaisissa tilanteissa. Kieli-ideologia on eräänlaista intertekstuaalisuutta tekstin ja valtaasetelmien välillä, jotka voivat perustua esimerkiksi historiallisiin ja kolonialistisiin kokemuksiin (Blommaert 1999, 8). Kieli-ideologiat linkittyvät läheisesti siihen, mitä kieltä käytetään missäkin tilanteissa. Esimerkiksi suomi, ruotsi ja norja edustavat Suohpanterrorin teoksissa valtioiden valtakielinä, kun taas globaali *lingua franca* -kieli eli englanti näyttäy-

tyy neutraalimpana.

Toisaalta kieli-ideologista on myös valinta eri saamen kielten välillä: suurin osa teosten saamen kielestä on eniten puhuttua pohjoissaamea, kun taas pienemmät saamen kielet jäävät vähälle huomiolle. Tämä taas korostaa pohjoissaamen hegemoniaa saamen kielten joukossa. Kieli-ideologioihin voidaan katsoa liittyvän myös Kelly-Holmesin käsittelemä ajatus jaetuista oletuksista ja jaetusta tiedosta tekijän ja vastaanottajan välillä (Kelly-Holmes 2011, 379), millä voidaan tehdä teoksista eräänlaisia sisäpiirivitsejä. Suohpanterrorin teoksissa on usein sekä kielellisiä että kulttuurisia piirteitä, jotka eivät avaudu välttämättä saamelaisasioista tietämättömälle henkilölle. Toisaalta juuri viestin avautuminen voi antaa kuvan jaetusta identiteetistä ja lisätä yhteisöllisyyden tunnetta. Kuten Laura Junka-Aikio on todennut, Suohpanterrorin teokset luovat saamelaisille yhteisöllisyyden tunnetta, koska ne avautuvat ainoastaan viestin tajuaville ja tarjoavat mahdollisuuden nauraa yhdessä (Junka-Aikio 2018).

Monikielisyys Suohpanterrorin teoksissa

Tutkimusaineistoni koostuu Suohpanterror-kollektiivin Instagram-sivustolla olevista julkaisuista, joita on yh-

teensä 118. Ensimmäinen on julkaistu 12.12.2014 ja viimeisin 31.5.2019. Ryhmä näyttää käyttävän Instagram-tiliä lähinnä teostensa esittelyyn, sillä niistä ei yleensä käydä juurikaan keskustelua. Tykkäyksiä julkaisut keräävät muutamasta kymmenestä useampaan saataan. Eräs toukokuussa 2019 julkaistu Jäämeren rataa vastustava teos on saanut korkeimmat tykkäyslukemat, yhteensä 397 tykkäystä. Tarkastelussa on hyödynnetty ainoastaan julkista Instagram-sivustoa, joten mahdollisia vain kirjautuneille käyttäjille näkyviä tekstejä tai teoksia ei ole analysoitu.

Varsinainen analyysini nojautuu teosten tekstien luokitteluun ja kielellisen visuaalisuuden analyysiin. Luokittelin jokaisen julkaisun sen mukaan, sisältääkö se tekstiä ja jos sisältää, millä kielillä. Taulukoin jokaisen teoksen tekstiaineiston ja aloin muodostaa luokkia siitä, millä tavalla monikielisyyttä hyödynnetään teoksissa. Kiinnostukseni kohteena oli se, millä tavalla eri kieliä on yhdistetty teoksissa, joten valitsin tarkasteluuni ainoastaan monikieliset teokset. Tarkasteluni keskiössä on kielen semanttisen ja symbolisen merkityksen yhdistyminen, eli se, millä tavalla viestinnälliset ja muut kielten funktiot näyttäytyvät teoksissa. Analyysissä hyödynnän edellisessä osiossa esittelemiäni sosiolingvistisiä käsitteitä ja niiden ilmenty-

mistä Suohpanterrorin monikielisyydessä.

118 teoksesta 67:ssä käytetään kieleinä englantia, eli englantia on yleisin kieli. Analyysini perusteella teoksissa viestinnällistä funktiota täyttää lähinnä englantia, mikä on ymmärrettävää kielen globaalin aseman vuoksi. Suomen kieltä käytetään 23 teoksessa ja pohjoissaamea 24 teoksessa. Muita saamen kieliä esiintyy harvoin. Kaksi julkaisua on koltansaameksi ja yhdessä käytetään etelä- ja luulajansaamea, mutta Suomessa pohjoissaamen lisäksi puhuttuja inarin- ja koltansaamea käytetään pohjoissaamen rinnalla vain yhdessä teoksessa. Ruotsin kieltä käytetään seitsemässä teoksessa ja norjaa kahdessa sekä saksaa kahdessa. 17 teoksessa ei ole itsessään tekstiä ollenkaan tai ainoastaan Suohpanterror-signeeeraus. Erottava tekijä eri kielten käytössä on erityisesti se, että suomenkieliset teokset on yleensä suunnattu Suomen valtiota tai suomalaisia instituutioita kohtaan. Englanninkieliset taas ottavat yleensä yleisemmin kantaa saamelaisoikeuksiin, tosin myös englanninkieliset julisteet kritisoivat ajankohtaisia suomalaishankkeita kuten Jäämeren rataa.

Analyysi käsittelee sitä, millaisia fe-tisistisiä ja kieli-ideologisia funktioita kielivalintoihin sisältyy. Pääasiallisenä apuvälineenä hyödynnän kielellisen

fetisismien käsitettä. Lähtökohtani on, että monikielissä teoksissa kielenvalintaan sisältyy fetisistinen tarkoitus, sillä tietyn mielikuvan herättämiseen on haluttu käyttää eri kieliä. Tätä vahvistaa myös se, että useimmiten monikielisyys ei tarkoita saman tekstin kääntämistä eri kielille, tosin tällaisiakin tapauksia löytyy.

Teoksista yhteensä 22 oli monikielisiä, ja analysoin niitä seuraavissa osioissa. En luokitellut useampikieliseksi teoksia, joissa ainoa saamenkielinen sana oli Suohpanterror, *Sápmi* (Saamenmaa) tai joissa monikielisyys sisältyi muiden toimijoiden logoihin, kuten ”Eduskunta Riksdagen”. Katson, että nämä sanat esiintyivät teksteissä erisniminä eivätkä sinänsä tehneet julkaisuista monikielisiä. Yhdeksässä teoksessa käytettiin englantia ja pohjoissaamea, kahdeksassa käytettiin vähintään kahta eri kieltä ilman saamea, kahdessa käytettiin vain valtakieltä (suomi ja norja) pohjoissaamen rinnalla ja ainoastaan kahdessa käytettiin pohjoissaamen ohella muita saamen kieliä. Olen jaotellut seuraavat neljä osiota näiden ryhmien mukaan, ja esittelen jokaisessa osiossa muutaman esimerkin ryhmään luokittelumistani teoksista.

Pohjoissaame englannin rinnalla – autenttisuusfetissi ja sisäpiirivitsit

Yhteensä yhdeksässä teoksessa käytettiin englantia ja pohjoissaamea. Näissä tapauksissa englanti toimi nähdäkseeni semanttisena viestinviejänä, kun taas pohjoissaamella oli ennemminkin symbolinen ja yhteistä identiteettiä korostava fetisistinen merkitys.

Suohpanterrorin jo muutaman vuoden takaisessa kuvassa (13.1.2015) huivilla naamansa peittäneellä ihmishahmolla on kädessään polttopullo, jossa on keltainen kukkaa muistuttava kuvio. Kuvio voidaan tulkita myös palavaksi sytytyslangaksi. Taustalla jolkottaa poroja, joiden selkään on kiinnitetty pommi. Mustavalkoharmaassa teoksessa ainoat värit ovat sytytyslangan päässä oleva keltainen kuvio sekä teoksen reunoilla oleva roiskittu verta kuvastava punainen väri. Ihmishahmolla on rinnassaan pyöreä logo, jossa on nyrkissä oleva käsi sekä ylhäällä isommalla fontilla ”Saami resistance” ja alempana pienemmällä fontilla ”čájet Sámi vuoiŋŋa”. Kuvatekstinä on ”A patriot must always be ready to defend his country. #saamiresistance #ČSV #decolonize #protectthesacred #sápmi #suohpanterror #activism”. Vainuttaa siltä, että englanti toimii logossa viestinnällisessä tarkoituksessa, mutta samalla kieli on neutraalimpi valinta

kuin esimerkiksi jonkin pohjoismaan valtakieli olisi. Visuaalisen monikielisuuden näkökulmasta kiinnostavaa on se, että nyrkki-logossa on haluttu korostaa englannin kieltä isommalla fontilla ja näkyvämmällä paikalla. Kieltä ymmärtämätön olettanee, että englannin- ja saamenkieliset tekstit ilmaisivat saman asian eri kielillä. Sananmukaiset merkitykset kuitenkin poikkeavat toisistaan. Siinä missä englanninkielisestä tekstistä tulee mielikuva saamelaisen vastarintaliikkeestä, saamenkielisen tekstin voisi suomentaa ”näytä saamelaista asennetta”, jolla voi tosin saamelaisille olla sama miellelyhtymä. Myös aihetunnisteissa esiintyvä #ČSV viittaa samaan ilmaukseen, ja se esiintyy myös useissa muissa Suohpanterrorin teoksissa ja niihin liitettyissä aihetunnisteissa. Ilmausta on käytetty jo 1970-luvulta alkaen tarkoituksena herättää saamelaisen yhteenkuuluvuutta, ja sen miellelyhtymä linkittyy ajatukseen saamelaisesta vastarintaliikkeestä.

Kyseisessä teoksessa englanti edustaa nähdäkseeni viestinnällisen funktion lisäksi neutraaliusfetissiä, kun taas saamenkieliselä tekstillä edistetään yhteenkuuluvuutta saamelaisen välillä, sillä ilmaisu avautunee lähinnä saamelaishistoriaa tunteville. Samalla sekä saamenkielinen teksti että *decolonize*-aihetunniste ovat intertekstuaalisia

viittauksia vuosikymmenten takaiseen kieli-ideologiseen ja poliittiseen kamp-pailuun saamelaisten oikeuksista. Näin ne liittyvät myös yleisemmin kansainväliseen dekolonisaatiokeskusteluun. Huomionarvoista Suohpanterrorin teoksissa ylipäättään on se, että aihetunnisteet ovat lähes aina englanniksi, minkä avulla teokset ovat löydettävissä maailmanlaajuisesti aiheesta kuvia etsiville henkilöille.

Mielenkiintoinen esimerkki pohjoissaamen ja englannin kielen yhdistämisestä on neljän julisteen sarja, jossa selitetään pohjoissaamenkielinen sana englanniksi. Toisin kuin monissa muissa teoksissa, kyseisissä neljässä teoksessa huomio on viestissä eikä niinkään teoksen kuvastossa. Sanaselitysten taustalla on ainoastaan pohjoisia maisemia, ja huomio kiinnittyy huomattavasti englantia suuremmalla fontilla kirjoitettuun saamenkieliseen sanaan. Teokset ovat myös visuaalisesti näyttäviä hienoine maisemineen ja ”eksoottisen”, harvinaisia kirjaimia sisältävän, saamenkielisen sanan myötä. Ne edustavatkin puhtaasti visuaalisesta näkökulmasta autenttisuusfetissiä.

Toisaalta merkityksensä puolesta julisteiden voidaan katsoa edustavan myös eräänlaisia sisäpiirivitset, joiden ymmärtäminen edellyttää saamen kielen ja historian tuntemusta. Suohpan-

terrorin ensimmäisessä sanajulisteeissa (30.3.2017) kerrotaan, että *álbmotgoddin* tarkoittaa ”The historical intention of the colonialist states occupying Sápmi. Since the *čudđit*, many have tried and failed miserably. We are still here. The most recent plans are emphasizing more on *álbmotgoddin* by the assimilation”. Teos toimii vain näennäisesti kielen opettajana, sillä sekä varsinainen termi että tekstissä esiintyvä *čudđit* tuskin aukeavat saamen kieltä taitamattomalle. *Álbmotgoddin* viittaa kansanmurhaan ja *čudđit* taas saamelaistaruissa esiintyviin vainolaisiin, joita saamelaiset onnistuivat nokkeluudellaan huijaamaan. Toisaalta sanoja ymmärtämätön englannin kieltä taitava henkilö ymmärtää kuitenkin teoksen sanoman siitä, että Saamenmaata on pyritty valtaamaan ja saamelaisia assimiloimaan valtaväestöön. Kieli-ideologian näkökulmasta voidaan katsoa, että saamenkieliselle yleisölle teos näyttyy yhteenkuuluvuutta lisäävänä sisäpiirivitsinä (Junka-Aikio 2018), kun taas suurelle yleisölle saamenkielisillä sanoilla on autenttisuutta lisäävä fetisistinen funktio. Suohpanterrorin julistekampanjassa pohjoissaamen sanoilla vaikuttaakin olevan saamen kieltä ymmärtäville suunnatun viestin lisäksi symbolinen funktio, jolloin näennäinen termien opettaminen toimiikin keinona tuoda esiin saamelaisiin kohdistunei-

ta kolonisaatiotoimia neutraalimmalla ja laajemman yleisön saavuttavalla englannilla. Kyseessä on siis tavallaan kaksoisviestintä, joka näyttyy eri tavoin eri yleisöille: intertekstuaalinen viittaus käsitelmääritelmään onkin tosiasiasa poliittinen kannanotto assimilaatiota vastaan.

Toinen opetusjulistee sisältää kenties kaikkein vaikeimmin avautuvan viestin saamea ja saamelaisten historiaa ymmärtämättömälle. Selitettävä kirjainyhdistelmä on jo yllä mainittu ČSV, jonka englanninkielinen kuvaus kuuluu ”When you know who you are, know who your people are and know that what you are fighting for is not just for the people”. Tässä tapauksessa kirjainyhdistelmää ei avata millään tavalla, ja viesti lieneekin selkeämmin suunnattu saamelaisille. Vaikuttaa siltä, että teoksen tekijä olettaa myös vastaanottajan jakavan saman ymmärryksen saamelaisesta yhteenkuuluvuudesta kirjainyhdistelmän avulla (Kelly-Holmes 2011). Kieli-ideologisesti julistesarja onkin kiinnostava: samalla kun teokset korostavat saamelaisenhenkeä, ne myös tuovat esiin valtaväestön tietämättömyyttä sekä kielestä että saamelaisten oikeuksista.

Kun Suomessa keskusteltiin keuhalla 2017 Tenojoen kalastuskiistasta, Suohpanterror julkaisi (5.7.2017) saamen väreihin verhotun pystyssä olevan

kämminen kuvan, jonka alapuolella lukee ”I stand with moratorio” sekä ”Ellos Deatnu!”. Intertekstuaalinen viittaus on Ellos Deatnu! (Eläköön Teno!) -nimisen ryhmän Tenojolle perustamaan moratorioon, jossa valtion kalastussääntöjen ei katsottu pätevän. Teoksella vastustetaan Tenon kalastussopimusta, joka rajoittaa saamelaisten kalastusoikeuksia. Tässä tapauksessa viestinnällinen funktio täyttyy englanninkielisellä viestillä, kun taas saamenkielinen aktivistiryhmän nimi heijastaa identifikaatiofetissiä. Identifikaatiota ja kieli-ideologista itsemääräämisoikeutta henkivää viestiä vahvistaa myös saamen värien käyttö teoksessa.

Tuoreimmassa saamea ja englantia yhdistävässä julkaisussa (4.12.2018) ja siihen liittyvässä kuvatekstissä taas on nähtävissä intertekstuaalinen viittaus Suohpanterrorin kotisivuillaan julkaisemaan omakustannelehteen, jonka kansikuvasta osa näkyy Instagramissa julkaistussa kuvassa. Isoimpana teoksen ylälaidassa lukee Suohpanterror, jonka alapuolella pienemmällä ”dekolonialisttaláš vearjjut revolušuvdnii”. Tämän alapuolella vasemmalla lukee ”Hate doesn’t beat hate. It just makes more hate. The only thing that can beat hate is love”. Oikeassa alanurkassa on vielä teksti ”Action=change”. Tässä tapauksessa saamen kielellä vaikuttaa olevan fetisistinen

autenttisuutta korostava merkitys, jolla korostetaan saamen kieltä itsessään, sen kielellisen merkityksen sijaan. Toisaalta viestiä on haluttu täydentää myös englanninkielisellä tekstillä, vaikka itse lehti on kirjoitettu saameksi. Myös saamenkielisestä tekstistä on helppo ymmärtää, että aihe liittyy dekolonisaatioon ja vallankumoukseen, vaikka kaikki sanat ja niiden muodot eivät avautuisikaan. Tekstin voisi suomentaa ”dekolonisaatioaseet vallankumoukseen”. Neutraaliusfetissin lisäksi englanti täyttää myös laajempaa viestinnällistä funktiota, jota pelkän saamen kielen käyttö ei täyttäisi. Näissä, kuten muissakin yllä mainituissa tapauksissa, englannin ja saamen liitto näyttäytyy melko neutraalina yhdistelmänä, jossa saamenkielisiä sanoja käytetään lähinnä autenttisuutta tuovina ”iskulauseina”, kun taas varsinaiset viestit ilmaistaan englanniksi. Toisaalta historiallisia ja ajankohtaisia intertekstuaalisia viittauksia sisältävät saamenkieliset sanat toimivat saamentaitoiselle yhtenäisyyttä lisäävänä sisäpiirivitsinä. Kieli-ideologian ja visuaalisen monikielisuuden näkökulmasta saamen kielen läsnäololla näyttää olevan tärkeä merkitys rakennettaessa Suohpanterrorin kielimaisemaa.

Vieraat kielet ilman saamea – omissiivisen implikaaturin fetissi

Kahdeksassa teoksessa yhdistettiin vähintään kahta kieltä, joista kumpikaan ei ollut saame, minkä olen tulkinut edustavan omissiivisen implikaaturin fetissiä. Joissakin tapauksissa saamen poisjätto toimii nimenomaan kieli-ideologisessa tarkoituksessa saamen alisteista asemaa korostaen, erityisesti jos teoksessa on käytetty useita muita kieliä saamen sijaan. Nämä tulkintani kielenkäytön fetisistisestä funktiosta eivät tietenkään välttämättä vastaa sitä, mitä tekijät ovat julkaisuja tehdessään ajatelleet. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että monikielisessä ympäristössä tietyn kielen käyttö herättää väistämättä erilaisia vaikutelmia kuin jonkin toisen kielen käyttö herättäisi. Tämä pätee erityisesti vähemmistökielikontekstissa kuten Suohpanterrorin teoksissa. Kaikissa alla kuvatuissa tapauksissa voidaan kuitenkin katsoa saamen poisjättämisen edustavan nimenomaan omissiivista implikaaturia, sillä teoksissa on käytetty useampaa kieltä, joista mikään ei ole saame. Kahdessa valtion politiikkaa käsittelevässä teoksessa on käytetty suomea, ruotsia ja englantia, jolloin saamen kielen poisjätto voidaan nähdä kieli-ideologisena kannanottona: saamalla ei ole asemaa tärkeissä valtiollisissa insti-

tuutioissa. Kahdessa Tenojoen kalastuskiistaa käsittelevässä kuvassa käytetään norjaa muiden kielten rinnalla, mikä laajentaa viestin kohderyhmää Suomen lisäksi Norjaan.

Kiinnostava tapaus monikielisyydestä on teos *Checkpoint n:o 169*, josta käsittelen tässä poikkeuksellisesti alkuperäistä julistetta enkä Instagramin neljänmuotoiseen julkaisuun leikkautunutta osaa, josta puuttuvat suomen- ja ruotsinkieliset tekstit (14.5.2015). Näin voin ottaa kaikki alkuperäisteoksen kielet huomioon, ja alkuperäisversion käsittely on perusteltua myös siksi, että kyseessä on yksi Suohpanterrorin tunnetuimmista teoksista. Se antoi myös nimensä Kiasmassa vuonna 2015–2016 esillä olleelle Suohpanterrorin näyttelylle. Suohpanterrorin ainoa nimellä esiintyvä jäsen Jenni Laiti myös kommentoi kyseistä teosta Kiasman YouTube-kanavalla marraskuussa 2015 (Kiasma Museum 2015). Teoksen yläosassa lukee suomeksi ”poronhoitoalue”, ruotsiksi ”renskötselfområde”, englanniksi ”area of reindeer husbandry” ja saksaksi ”Rentierzuchtgebiet”. Muut tekstit ovat englanniksi, yksittäistä *Sápmi*-sanaa lukuun ottamatta. Neljällä kielellä näkyvä teksti on peräisin teiden varsilla käytetyistä keltaisista poronhoitoaluekylteistä, joissa alimpana teksti lukee saksaksi. Kuvassa on lappilaista tunturimaisemaa

halkova maantie ja sen molemmilla puolilla keltainen poronhoitoalue-kyltti, jossa Suomen kartan pohjoisosa on värjätty mustaksi, ja vierestä löytyvät yllä mainittu poronhoitoalue-tekstit neljällä kielellä. Etualalla teoksessa on keltainen kyltti, jossa on poron kuva sekä toinen kyltti, jossa lukee ”checkpoint ahead”. Tiellä seisoo kolme maastopukuista hahmoa, joilla on konetuliaseet ja kasvot peitetty aurinkolasein ja mustin huivein. Heidän takanaan on kepeissä roikkuvia tummia kankaita. Ne voidaan tulkita esimerkiksi nurinpäin käännetyiksi saamentakeiksi eli gákteiksi, joiden nurinpäin pitäminen on saamelainen vastarinnan ilmaisun muoto (Magga 2018). Alhaalla etualalla kuvassa on teksti ”Stop! Halt! Checkpoint Sápmi no:169”. Kuvatekstissä lukee ”Area of reindeer husbandry. Stop! Halt! Checkpoint Sápmi no 169 #checkpointsápmi #suohpanterror”. Teos sisältää useita intertekstuaalisia viittauksia, joista ilmeisin on poronhoitoalue-kyltin lainaaminen. ”Checkpoint Sápmi” on intertekstuaalinen viittaus ”Checkpoint Charlieen” eli vanhaan rajanylityspaikkaan Itä- ja Länsi-Berliinin välillä. Tarkastuspisteen numerolla 169 taas tehdään intertekstuaalinen viittaus kansainvälisen työjärjestön alkupeäräiskansasopimukseen *ILO 169*, joka antaisi alkuperäiskansalle muun muassa lisää maa-omikeuksia.

Neljän vieraan kielen näkyminen kyltissä korostaa sitä, että saamelaisen perinteisestä elinkeinosta kertovassa kyltissä ei käytetä saamea. Erityisesti saamen pois jäänti korostuu siinä, että englanti ja saksa ovat vieraita kieliä, joilla ei ole virallista asemaa Suomessa. Teos kuvaa Saamenmaan rajanylityspistettä, mikä entisestään painottaa saamen kielen puuttumista poronhoitoaluekylteistä. Vaihtoehtoisena tulkintana voidaan myös katsoa teoksen haastavan sen, miten Saamenmaa jakautuu eri valtioiden välille. Saamelaiset ovat aikoinaan joutuneet luopumaan perinteisestä laidunnuksesta valtionrajojen sulkeuduttua 1800-luvun lopussa (esim. Ranta & Kanninen 2019). Teos sisältää siis merkittävästi niin visuaalista kuin kielellistä symboliikkaakin, ja kielellisestä näkökulmasta mielenkiintoisena voidaan pitää ainakin omissiivista implikatuuria, jossa Saamenmaan rajanylityspaikalla ei ole saameksi mitään tekstiä. Visuaalisen ja kielellisen kulttuurihäirinnän perusteella teoksesta välittyy sanoma saamelaisen hiljentämisestä, minkä vuoksi he joutuvat turvautumaan äärimmäiseen vastarintaan.

Suohpanterrorin Instagram-sivustolta löytyy myös neljä julistetta, joissa saamen sijaan käytetään ainoastaan suomea ja englantia. Näistä kahden voi katsoa ottavan kantaa kulttuuriseen

appropriaatioon eli omimiseen, jolla tarkoitetaan yhden kulttuurin esittävän toisen kulttuurin edustajia tai käyttävän toisen kulttuurin elementtejä (esim. Young & Haley 2009, 268). Toisessa lainataan Mikko Alatalon ”Nunnuka lailaa/Lapin yö” -levyn kantta, ja toisessa julisteessa (1.12.2015) Miss Maailma -kilpailuisa Suomea edustanut Carola Miller poseeraa pilailupuodista hankittu saamenpuku päällään ja yläosassa on sinival-koisilla kirjaimilla kirjoitettu suuraak-kosin ”THEY DID IT AGAIN...”. Vasemmassa alareunassa on kilpailun logo ”Miss World 2015 SANYA CHINA Presented by Beauty Crown LvKa” sekä oikeassa alareunassa ilmeisesti jostakin verkkokaupasta leikattu kuva, jossa myydään naisten lapinpukua hintaan 54 €. Siinä missä englantia on käytetty semanttisessa tarkoituksessa, suomenkielinen verkkokauppa toimii fetisistisessä funktiossa korostamalla Suomeen sijoittuvaa ilmiötä negatiivisessa mieles-sä, toisin kuin Kelly-Holmesin erittelemät usein positiiviset tiettyyn kieleen tai maahan liitetyt viittaukset (esim. Kelly-Holmes 2014).

Selkeänä kulttuurihäirintäesimerkinä taas voidaan pitää *Frozen*-elokuva-mainoksen kuvastoa lainaavaa julistetta (17.10.2017). Elokuvan tekijänä mainitaan ”Distill” ja elokuvan nimi ”Stolen”, jonka alaotsikkona on ”sata vuot-

ta sortoa”. Lisäksi juliste sisältää kolme ”elokuva-arviota”. Helsingin Sanomilta elokuva on saanut viisi tähteä ja lainauksen ”Nunnuka ki-yay, matafakas”. Pepisodin lainaus on ”tähän joku quote” ja Ilta-Pulun lainaus ”Koskaan ei ole nainen näyttänyt kauniimmalta neljäntuulenlakki päässään”. Yritysyhteistyössä taas toimii Coca-Cola-fontilla kirjoitettu ”Capitalism Santapark”. Kuvaan on merkitty ”#häirikötpäämaja”, joka tekee intertekstuaalisen viittauksen kulttuurihäirintään keskittyneeseen sivustoon, jolla kuva on myös julkaistu. Koko teos vilisee taas intertekstuaalisia viittauksia globaaleihin massatuotteisiin, populaarikulttuuriin ja valtamediaan, jotka edustavat saamelaisuuden hyväksikäyttöä ja heitä koskevien stereotyypioiden viljelyä. Tässä tapauksessa viestinnällistä funktiota täyttävät sekä suomen että englannin kielet, mutta englannin fetisistinen käyttö luo mielikuvan globaaleista suuryrityksistä ja suurtuotantolokuvista, joiden nimiä ei käännetä suomeksi. Julisteessa saamen poissaolon voi tulkita edustavan omissiivisen implikaaturin fetissiä, etenkin kun kuvasto on lainattu globaalista populaarikulttuurista ja kielinä käytetty valtakielisiä suomea ja englantia. ”Elokuva-arvioiden” sisältö uudistaa saamelaisiin liittyviä stereotyyppioita ja pohjoisella eksoottisuudella rahastamista. Kulttuurihäirintäaspektia li-

sää entisestään saamen kielen poissaolo: saamelaiset eivät ole teoksessa subjekteja vaan globaalin ja suomalaisen populaarikulttuurin objekteja sekä rahantekovälineitä, joiden näkyviä tuntomerkkejä ovat joikaaminen ja neljäntuulenlakki.

Omissiivisen implikaaturin fetissiä edustaa myös toinen selkeä kulttuurihäirintää edustava teos (6.11.2017). Julkaisussa on paljaaksi hakattua metsää ja sähkötolppia. Kuvan ylälaidassa lukee ”Metsähallitus” ja ”Laatumaa” ja alareunassa pienemmällä ”What do you own when you have sold everything?” Metsähallitus myy niin sanottuja Laatumaa-tontteja yksityisille ja sijoittajille. Lisäksi Suomi myi syksyllä 2017 sähköverkkojaan ulkomaisille sijoittajayhtiöille, ja myös metsähakkuut puhut-tivat. Tässä tapauksessa Metsähallitus ja Laatumaa näyttäytyvät esimerkkeinä kritisoitavista toimijoista, kun taas kuva antaa englanninkielisen tekstin kanssa ymmärryksen julkaisun viestistä myös suomea taitamattomalle. Saamelais-alueen maiden ja niiden läpi kulkevien sähköverkkojen myymisessä saamen kieli loistaa poissaolollaan ja korostaa jälleen kerran sitä, miten Saamenmaalla rahastetaan saamelaisilta kysymättä. Valtakielten käyttö saamen sijaan korostaa tätä mielikuvaa.

Kaiken kaikkiaan omissiivisen implikaaturin fetissi on varsin yleinen te-

hokeino monikielissä teoksissa, joskin kielen pois jättämisen näkökulma ei välttämättä ole katsojalle ilmeinen. Toisaalta teoksissa yhteisenä teemana näytetään saamelaisuuden hyväksikäyttö ja saamelaisten mielipiteiden kuulematta jättäminen ilman, että huomiota kiinnittäisi pelkästään kieleen. Hyvänä esimerkkinä toimii nelikielisen poronhoitoalue-kytlin toisintaminen osana Saamenmaan ”rajanylityspaikkaa”.

*Pohjoissaame valtakielten rinnalla
– uudelleenmäärittelyfetissi*

Vain kahdessa kuvassa käytettiin pelkästään saamea valtakielten, tässä tapauksessa suomen ja norjan, rinnalla. Siinä missä englannilla on kielellisen fetismin ja kieli-ideologian näkökulmasta neutraalihko ja pääasiassa viestinnällinen funktio maailmanlaajuisessa sosiaalisessa mediassa, pohjoismaisten valtakielten käyttö tarkoittaa väistämättä saamelaisia sortaneen enemmistön kielellä viestimistä. Tähän liittyy historiallisia traumoja valtakielistämisestä, joka on voinut hävittää saamen kielen kokonaisuudesta sukupolvelta. Esimerkiksi Suomessa vuosina 1940–1960 syntyneet saamelaislapset saivat opetusta ainoastaan suomeksi 1970-luvun puoliväliin saakka, ja monet heistä asuivat viikot koulujen yhteydessä asuntoloissa, joissa ei välttämät-

tä myöskään saanut puhua saamea (Ahvenjärvi 2005, 71–72; Pietikäinen 2012, 426; Ranta & Kanninen 2019). Valtakielen käyttö on siis kieli-ideologian näkökulmasta mielenkiintoinen valinta, vaikka se on usein perusteltua viestinnällisestä näkökulmasta näiden maiden politiikkaa kritisoidessa.

Ainoassa suomea ja pohjoissaamea yhdistävässä julkaisussa ei ole kyse varsinaisesta teoksesta, vaan lehtijutusta leikatusta kuvasta. Suohpanterror on julkaissut Instagramissa myös muita kuvia kollektiivin mediaesiintymisistä. Kyseisessä saamea ja suomea sisältävässä kuvassa on suurella teksti ”Sápmi Sámiëanan 10 000”, jonka alla alkaa Minun Suomeni -otsikolla Suohpanterrorin kirjoittama suomenkielinen artikkeli. Kyse on vasemmistolaisistaiteilijajärjestö Kiilan Hyöky-lehdessä julkaistusta jutusta (4.10.2017). Tässäkin tilanteessa voidaan katsoa saamen kielellä olevan uudelleenmäärittävä fetisistinen merkitys, sillä Saamenmaa on haluttu kirjoittaa nimenomaan saameksi ja vielä kahdella eri kirjoitusasulla. Suomi 100 -logoon viittaavalla fontilla kirjoitettu teksti herättää eittämättä suomalaiselle katsojalle mielikuvan siitä, että Saamenmaan on katsottu olleen olemassa jo 10 000 vuotta, vaikka itse tekstin merkitystä ei ymmärtäisikään. Näin ollen semanttinen merkitys välittyy ilman val-

takielten selittävää käyttöä saamen rinnalla. Kantaaottavan teoksen sijaan kyseisen Instagram-julkaisun voidaan katsoa olevan lähinnä mainos kyseiselle artikkelille, joka mainitaan myös julkaisun kuvatekstissä. Myös aihetunnisteissa rinnastetaan #suomi100 ja #sápmi10000 eli saamenkielen käyttö tuo uudelleenmäärittelyfetissin mukaisesti toisenlaisen näkökulman siitä, että Saamenmaa on 10 000 vuotta vanha.

Samoin norjaa ja saamea käytettiin yhdessä vain kerran. Kuvassa on Facebookin tykkäyspeukalo muistuttava peukalo kädessä, jonka hihassa on saamenlippu (30.1.2015). Kädestä valuu verta kellastuneen kirjan päälle. Kuvan vasemmassa yläaidassa on pohjoissaamenkielinen teksti ”Go ii ábut nealgudanstreaikkain, ákkastallamiin, iige miellačájeheemiin, de lea dušše okta giella maid eiseválddit ipmirdit. Dat lea sin iežaset giella.”, ja oikeassa alalaidassa sama teksti norjaksi (bokmål): ”Når det ikke nytter med sultestreik, argumenter eller demonstrasjoner er det bare et språk myndighetene forstår. Det er deres eget språk.” Kuvatekstissä toistetaan saamenkielinen teksti, ja siihen on liitetty aihetunnisteet #niillassomby, #1982, #áltá, #álaheajustuimmit, #stilla, #ČSV sekä #suohpanterror. Aihetunnisteiden avulla asiaan perehtyneet ymmärtävät intertekstuaalisen viittauksen vuoden

1982 iskuun, ja lainaus on saamelaisaktivisti Niillas Sombyn lausunto Norjan yleisradioyhtiö NRK:lle iskun jälkeen. Iskussa Somby yritti kahden muun henkilön kanssa räjäyttää Alattiojoen padon. Ennen iskua Somby oli ollut nälkälakossa Norjan valtiopäivien edessä ja vastustanut patoa muilla keinoin. Somby sanoi kommenttinsa norjaksi, joten fetisistisenä uudelleenmäärittelevänä kielenkäytönä voidaan pitää tekstin saamenkielisen käännöksen sijoittamista näkyvämälle paikalle vasempaan ylälaitaan sekä kuvatekstiin. Toisaalta, jos ajatellaan teoksen kohderyhmää olevan juuri saamelaiset, saamenkielisellä tekstillä voidaan katsoa olevan parempi kommunikatiivinen funktio kuin norjalla. Kyseisessä teoksessa viesti tuskin avautuu saamea tai norjaa taitamattomille, mutta saamelaisille saamen kielen korostaminen voi toimia myös identifikaatiofetisisinä. Lisäksi saamenkielisen tekstin korostamista voidaan pitää uudelleenmäärittelyfetisisinä, jossa lainausta halutaan levittää korostetummin saamenkielisenä norjan sijaan.

Valtakielten käyttö saamen kielen rinnalla on siis hyvinkin harvinaista, ainakin jos vertaa englannin ja saamen yhdistämiseen tai valtakielten käyttöön englannin rinnalla. Saamen kielen harvinainen käyttö valtakielen rinnalla onkin kieli-ideologisesti huomionarvoista.

”Sápmi 10 000” esitetään vastakkaisena Suomen 100-vuotisjuhlinnalle, mil-lä tuodaan esille vaihtoehtoista näkökulmaa ja uudelleenmäärittävää näkökulmaa. Sombyn lausunto taas halutaan esittää näkyvämmällä paikalla saameksi ja toistaa vielä kuvatekstissäänkin, huolimatta lausuman alkuperäisestä kielestä. Molemmat esimerkit voidaankin nähdä uudelleenmäärittämisen fetisisinä ja eräänlaisena kieli-ideologisena historian uudelleenkirjoittamisena: Suomen 100-vuotisjuhlinnan ohella pitäisi huomioida Saamenmaan vielä vanhempi historia ja Sombyn lausuman saamenkielisen käännöksen tulisi jäädä elämään, olihan Somby saamelainen.

Muut saamen kielet pohjoissaamen rinnalla – hierarkisoiva autenttisuusfetissi

Muita saamen kieliä käytettiin pohjoissaamen rinnalla ainoastaan kahdessa kuvassa, jotka molemmat liittyivät kansainväliseen saamenpuvun päivään. Kuvallista kulttuurihäirintää edustaa versio ikonisesta kuvasta New Yorkin rautapalkilla istuvista rakennustyömiehistä, joiden päälle on muokattu saamenpuvu eli pohjoissaameksi *gákti* (10.4.2015). Tällä voidaan tuoda globaalisti tunnistettavaan kuvaan saamelainen näkökulma, mitä myös tekstit korostavat. Kuvan vasemmassa alalaidassa lukee al-

lekkain ”gapte”, ”gáppte” ja ”gákti” ja ylhäältä alaspäin ”#gáppte biejjve”. Kielet ovat järjestyksessä luulajansaame, eteläsaame ja pohjoissaame, ja ”gáppte biejjve” on myös luulajansaamea eli pienintä kolmesta kielestä. Tässä tapauksessa pienempien kielten korostamisella voidaan katsoa olevan fetisistinen funktio, jolla tavoitellaan autenttisuutta huomioidamalla eri saamelaisyhymät. Saamenkielisten tekstien alapuolella viestinnällistä funktiota täyttää pienemmällä fontilla kirjoitettu ”international gákti day 10th april” ja kuvatekstinä ”Somás gáktebeaivvi buohkaide! Suohpanterror <3 gákti #gáktebeaivi #määccakpeivv #mááccutpeivi #gápptebiejjve #gapte #gáppte #gákti #sápmi #suohpanterror”. Kuvatekstissä aihetunnisteisiin on lisätty saamenpuvunpäivä myös inarin- ja koltansaameksi, vaikka näillä kielillä ei kuvassa toivoteta hyvää saamenpuvunpäivää. Merkillepantavaa on myös se, että *gákti*-sanaa ei avata, vaan katsojan on kuvan avulla ymmärrettävä sanan viittaavan saamenpukuun. Toisaalta *gákti*-sanasta käytetään juuri pohjoissaamenkielistä sanaa, eli sen katsotaan olevan ”yleissaamenkieli”, josta voidaan lainata sanoja englanninkieliseen tekstiin, Saamenmaata kuvaavan *Sápmi*-sanana. Myös kuvatekstissä toivotetaan hyvää saamenpuvunpäivää pohjoissaameksi, eli sen hierarkkisesti ylintä ase-

maa korostetaan myös näennäisen monikielisessä julkaisussa. Kieli-ideologiat eivät siis kosketa ainoastaan saamen kielten ja valtakielten välisiä suhteita vaan myös tietyn saamen kielen valinta tai kielten esitysjärjestys on kieli-ideologisesti merkittävä päätös.

Sen sijaan kolme vuotta tuoreemmassa julkaistussa (6.4.2018) saamenpuvun päivää juhlistavassa kuvassa Chiquita-naisella on päällään saamenpuku ja alla mainittu kaikki viisi kieltä samalla fonttikooalla: ”#gáktebeaivi #gápttebiejve #gaptanbiejje #mááccuhpveivi #mááccakpeivv”. Tässä tapauksessa kuvasto edustaa kulttuurihäirintää globaalisti tunnistettavalla hahmollaan, kun taas teksti tuo esille saamelaista todellisuutta sen rinnalla. Kielet ovat järjestyksessä pohjoissaame, luulajansaame, eteläsaame, inarinsaame ja koltansaame. Myös kuvatekstissä löytyvät aihetunnisteet kaikilla viidellä kielellä. Ilmeisesti järjestys on valittu kielten puhujamäärän mukaan. Näissä postauksissa näkyy hyvin eri saamen kielten asema. Pohjoissaame on ylivoimaisesti puhutuin kieli noin 20 000 puhujallaan, luulajansaamea puhuu noin kymmenesosa siitä ja kolmea muuta saamea vain muutamia satoja. Merkille pantavaa teoksissa on se, että ensimmäisessä julkaisussa on haluttu käyttää myös englannin kieltä neutraalina semanttista merkitystä tuovana kielenä, kun taas toi-

nessa se on koettu tarpeettomaksi. Saamen kielillä saavutetaan autenttisuusfetissi, jossa huomioidaan eniten puhuttu saamen kielet ja heidän nimityksensä saamenpuvulle.

Eri saamen kielillä ei ole näissä kuvissa varsinaista kommunikatiivista merkitystä, sillä eri saamen kielten puhujat ymmärtäisivät oletettavasti viestin myös pelkällä pohjoissaamalla. Autenttisuusfetisistinen merkitys syntyykin sen sijaan siitä, että eri saamelaiskielillä on haluttu ottaa huomioon eri saamelaisryhmät. Pohjoismaissa puhuttuja kaikkein pienimpiä saamelaiskieliä, joilla on vain muutamia kymmeniä puhujia, ei kuitenkaan ole käytetty. Koska saamenpuvunpäivä on nimenomaan saamelaisen juhla, parhaiten yhteistä identiteettiä korostavana vähemmistökielen fetisinä toimivat juuri eri saamen kielet valtakielten sijaan.

Kielelliset fetissit ja visuaalinen monikielisyys Suohpanterrorin teoksissa

Suohpanterrorin Instagram-sivujen kielimaisema vastaa ensinäkemältä valtavirtaista englannin kielen hallitsemää sosiaalisen median maisemaa. Esimerkiksi toukokuussa 2019 julkaistut kuusi Jäämeren rataa vastustavaa teosta (joista yksi poistettiin myöhemmin) sekä kak-

si koomikko Sami Hedbergin saamelaisksetsejä kritisoivaa julkaisua olivat kaikki englanniksi, vaikka kaikki liittyivät suomalaiseseen keskusteluun. Englanti toimiikin julkaisujen valtakielenä, mikä vaikuttaa liittyvän kieli-ideologiseen valintaan välttää kansallisia valtakieliiä kuten suomea. Se on toki myös viestinnällisesti perusteltavissa. Saamelaisuus näkyy enemmän kuvien teemoissa kuin niiden sisältämässä kielessä. Saame esiintyy pääasiassa yksittäisinä sanoina tai sloganeina. Poikkeuksellisen voidaan kuitenkin pitää kielten moninaisuutta: teoksista 22 oli monikielisiä.

Monikielisyys Suohpanterrorin teoksissa jo sellaisenaan haastaa niin suomen kielen valta-asemaa yhteiskunnassa kuin englannin kielen valta-asemaa sosiaalisessa mediassa. Englanti edustaa pääasiassa viestinnällistä funktiota sekä yksikielisissä että monikielisissä teoksissa, mutta sen voidaan katsoa heijastavan samalla useimmiten neutraalisfetissiä. Saame toimii pääasiassa autenttisuutta tuovina iskulauseina tai yksittäisten sanojen käyttönä englannin kielen ohella. Pohjoismaiden valtakieliiä käytetään säästellen ja harvoin yhdessä saamen kanssa. Saamen kielen puuttuminen valtakielisistä teoksista heijastaakin omissiivisen implikaaturin fetissiä, jossa saamen kielen poissaolo heijastaa saamelaisten huomiotta jättämistä

yhdessä visuaalisen aineiston kanssa.

Saamen kielen käytöllä voidaan myös nähdä useita funktioita. Rajat ylittävä saamelaisuus näkyy monikielisyyden lisäksi runsaana Saamenmaan viittaavan *Sápmi*-termin käyttönä sekä kuva-aineistoissa, joissa esimerkiksi Saamenmaa esitetään yhtenäisenä karttana tai kuvataan Saamenmaan rajan-ylityspaikkaa. Jos saamea on käytetty yksinään ilman muita kieliä, voidaan katsoa joko sen viestinnällisen funktion toimivan yksinään tai pyrkimyksenä olevan nimenomaan saamelaisen identiteetin vahvistaminen. Saame toimii tällöin eräänlaisena identifikaatiofetisoinä edustaen sisäpiirin vitsejä tai viestejä, jotka vain saamea ymmärtävä tajuaa.

Toisaalta kieli-ideologisesti on mielenkiintoista, että samalla kun Suohpanterror muokkaa kielellistä maisemaa korostamalla pohjoissaamen asemaa valtakielten rinnalla, se väistämättä vahvistaa pohjoissaamen hierarkkista statusta eri saamen kielten joukossa. Pohjoissaamella on toki symbolisen arvon lisäksi vahvempi viestinnällinen arvo kuin pienemmällä saamen kielillä, millä voidaan perustella sen käyttöä. Samalla se kuitenkin korostaa saamen kielten välistä valta-asetelmaa, jossa pienemmät kielet esiintyvät pohjoissaamen rinnalla lähinnä saamenpuvunpäivää juhliessa. Monikielisessä fetisismissä ajatuksena on, et-

tä muita kieliä peilataan niin sanottuun valtakieleen, ja Suohpanterrorin teoksissa valtakielten kieli-ideologisia kerrostumia voidaan nähdä useita. Siinä missä englantia toimii sosiaalisen median valtakielinä, suomi edustaa yhteiskunnallista valtaa ja pohjoissaame saamen kielten oletusarvoa. Mielenkiintoisena valta-aseman haastamisena voidaan pitää niin sanottua uudelleenmäärittelyfetisismiä, jossa valtakielellä ilmaistu asia käännetäänkin saamenkieliseen ja -mieliseen muotoon.

On syytä pitää mielessä, että Suohpanterror ei ole ensisijaisesti saamen kielten asemaa ajava kollektiivi, vaan aktivistitaidetta tekevä ryhmä, joka pyrkii herättämään ihmisten tietoisuutta saamelaisten oikeuksista ja kutsuu itse toimintaansa saamelaispropagandaksi. Myös propagandamielessä on täysin ymmärrettävää, että englantia dominoi teosten kielimaisemaa, sillä se mahdollistaa propagandan viestin leviämisen mahdollisimman laajalle. Toisaalta ei pidä myöskään väheksyä saamelaista identiteettiä ja yhtenäisyyttä korostavaa merkitystä, jota niin kuvastojen aiheet kuin saamenkieliset sanat ja tekstit heijastavat. On kuitenkin muistettava, että saamen kieli ei välttämättä ole kaikkia saamelaisia yhdistävä tekijä: kaikki saamelaiset eivät puhu saamea, ja kielelliset sisäpiirivitsit näin ollen ulossulkevat kiel-

tä ymmärtämättömät saamelaiset. Tässäkin mielessä englantia on kieli-ideologisesti ymmärrettävä valinta, autenttisuuden funktiotahan voi tuoda esiin myös kuvaston kautta. Kaiken kaikkiaan teokset kuitenkin välittävät kuvaa alkuperäiskansasta, joka on kiinni nykypäivässä ja käyttää kieltään myös sosiaalisessa mediassa. Niin teosten monikielisyyden kuin kuvastokin heijastavat saamelaista perinnettä, joka on kietoutunut globaaliin markkinatalouteen ja yrittää luovia siinä parhaansa mukaan. Ainakin Suohpanterror mottonsa mukaisesti näyttää saamelaisasennetta, ”čájeha Sámi vuoiŋŋa”.

LÄHTEET

- Ahvenjärvi, Kaisa (2005) Mistä päin olen poissa: Saamelaisen identiteetin kysymyksiä Rauni Magga Lukkarin lyriikassa. *Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti AVAIN* 4:2, 66–77.
- Ahvenjärvi, Kaisa (2017) *Päivitettyä perinnettä: saamelaisen nykyrunouden saamelaiskuvastoja*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Blommaert, Jan (1999) The debate is open. Teoksessa Jan Blommaert (toim.) *Language Ideological Debates*. Berlin: De Gruyter, 1–38.
- Cammaerts, Bart (2007) Jamming the political: Beyond counter-hegemonic practices. *Continuum* 21:1, 71–90.
- Fairclough, Norman (2004) *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Hautala-Hirvoja, Tuija (2015) Reflections of the past: a meeting between Sámi cultural heritage and contemporary Finnish Sámi. Teoksessa Timo Jokela & Glen Coutts (toim.) *Relate North: Art, Heritage & Identity*. Rovaniemi: Lapland University Press, 78–96.
- Harold, Christine (2004) Pranking rhetoric: “Culture jamming” as media activism. *Critical Studies in Media Communication* 21:3, 189–211.

- House, Juliane (2003) English as a lingua franca: A threat to multilingualism? *Journal of Sociolinguistics* 7:4, 556–578.
- Junka-Aikio, Laura (2016) Can the Sámi speak now? Deconstructive research ethos and the debate on who is a Sámi in Finland. *Cultural Studies* 30:2, 205–233.
- Junka-Aikio, Laura (2018) Indigenous culture jamming: Suohpanterror and the articulation of Sami political community. *Journal of Aesthetics and Culture* 10:4, 1–14.
- Kelly-Holmes, Helen (2000) Bier, parfum, kaas: Language fetish in European advertising. *European Journal of Cultural Studies* 3:1, 67–82.
- Kelly-Holmes, Helen (2005) *Advertising as Multilingual Communication*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kelly-Holmes, Helen (2011) A relevance approach to Irish-English advertising: The case of Brennan's Bread. Teoksessa Anne Baron & Klaus P. Schneider (toim.) *The Pragmatics of Irish English*. Berlin: De Gruyter, 367–388.
- Kelly-Holmes, Helen (2014) Linguistic fetish: The sociolinguistics of visual multilingualism. Teoksessa David Machin (toim.) *Visual Communication*. Berlin: De Gruyter, 135–152.
- Kiasma Museum (2015) *Eri mieltä – Jenni Laiti*. <https://www.youtube.com/watch?v=q9fNZUQXGsk> (Tarkastettu lokakuussa 2019.)
- Kristeva, Julia & Moi, Toril (1986) *The Kristeva Reader*. New York: Columbia U.P.
- Magga, Sigga-Marja (2018) Nurinpäin käännetty gäkti saamelaisen vastarinnan muotona. *Politiikka* 60:3, 260–264.
- Pietikäinen, Sari (2012) Kieli-ideologiat arjessa: Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrasta. *Virittäjä* 3/2012, 410–42.
- Pietikäinen, Sari (2014) Spatial interaction in Sámiland: Regulative and transitory chronotopes in the dynamic multilingual landscape of an indigenous Sámi village. *International Journal of Bilingualism* 18:5, 478–490.
- Pietikäinen, Sari (2018) Investing in indigenous multilingualism in the Arctic. *Language and Communication* 62, 184–195.
- Pietikäinen, Sari & Kelly-Holmes, Helen (2011) The local political economy of languages in a Sámi tourism destination: Authenticity and mobility in the labelling of souvenirs. *Journal of Sociolinguistics* 15:3, 323–346.
- Pietikäinen, Sari, Lane, Pia, Salo, Hanni & Laihiala-Kankainen, Sirkka (2011) Frozen actions in the Arctic linguistic landscape: A nexus analysis of language processes in visual space. *International Journal of Multilingualism* 8:4, 277–298.
- Pietikäinen, Sari, Jaffe, Alexandra, Kelly-Holmes, Helen & Coupland, Nikolas (2016) *Sociolinguistics from the Periphery: Small Languages in New Circumstances*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ranta, Kukka & Kanninen, Jaana (2019). *Vastatuuleen: Saamen kansan pakkosuomalaistamisesta*. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Stephansen, Maria Therese (2017) A Hand-drawn map as a decolonising document: Keviselie (Hans Ragnar Mathisen) and the artistic empowerment of the Sami movement. *Afterall: A Journal of Art, Context and Enquiry* 44, 112–121.
- Suohpanterror (2019) *Facebook-sivu*. <https://www.facebook.com/pg/suohpanterror/about> (Tarkastettu toukokuussa 2019.)
- Swanson, Eric (2017) Omissive Implicature. *Philosophical Topics* 45:2, 117–137.
- Väyrynen, Tarja (2018) *Corporeal Peacebuilding: Mundane Bodies and Temporal Transitions*. London: Palgrave Macmillan.
- Wee, Lionel (2008) Linguistic instrumentalism in Singapore. Teoksessa Rani Rubdy & Peter K. W. Tan (toim.) *Language As Commodity: Global Structures, Local Marketplaces*. London: Bloomsbury, 31–43.
- Wiggins, Bradley E. (2019) *The Discursive Power of Memes in Digital Culture: Ideology, Semiotics, and Intertextuality*. New York: Routledge.
- Young, James O. & Haley, Susan (2009) “Nothing comes from nowhere”: Reflections on cultural appropriation as the representation of other cultures. Teoksessa James O. Young & Conrad G. Brunk (toim.) *The Ethics of Cultural Appropriation*. Chichester: Blackwell, 268–89.

VTT, FM **Saila Heinikoski** työskentelee vanhempana tutkijana Ulkopoliittisessa instituutissa sekä tutkijatohtorina Helsingin yliopistossa eurooppalaisen oikeuden, identiteetin ja historian tutkimuksen huippuyksikössä.